

POJAVA SLAVENSKE PISMENOSTI I KNJIŽEVNOSTI U KRUGU RANOSREDNJOVJEKOVNOG EVROPSKOG KULTURNOG MEDIJA

Andre MOHOROVIČIĆ, Zagreb

Potpuno značenje blistave pojave slavenske pismenosti i književnosti – začetih plemenitim htijenjem, dometom uma i sklonošću srca prosvijećene solunske braće Konstantina-Ćirila i Metodija – možemo ocijeniti isključivo u krugu širokog toka povijesnih zbivanja koja se odvijaju u doba ranosrednjovjekovnog razdoblja na kontaktnom tlu mediteranskog i kontinentalnog dijela Evrope.

Slijed događaja koji prethode navedenoj kulturnoj pojavi povezan je uz descendentnu liniju povijesnog kretanja života kasnoantičkog svijeta sa svim konsekvencama konačnog raspadanja i zamiranja imperijskog društvenog, političkog i kulturnog potencijala. Ubrzani proces navedenog razaranja vitalne snage Rimskog imperija bijaše potaknut najprije pojavom prijetećih unutarnjih suprotnosti, očitovanih u nizanju žestokih društvenih sukoba, zatim intenziviranjem permanentnih ratnih okršaja Imperija sa skupinama susjednih plemena na području limesa i postupnim prodorima tih plemena u areal Imperija, te konačno nadiranjem novoga etičko-socijalnog pokreta prakršćanstva koje je svojom ideologijom bilo naročito privlačno za progonjene slojeve rimskog pučanstva. Naznačene povijesne pojave razaraju unutar-nju koheziju starog društvenog, državnog i političkog ustrojstva Rimskog carstva te dovode njegovu zapadnu hemisferu godine 476. pod udarcima Odaokra do konačnog sloma.

U navedenom procesu životnih zbivanja ponestaje realna podloga razvoju i opstojanju dotada vitalne kasnoantičke kulture i umjetnosti. Snaga tradicije starogrčkog kulturnog medija satkanog od veličine helenske ljepote oblika i sklada proporcija, metričkog ritma spjevova i dubine dramskih sukoba, jasnoće matematičkoga reda i obuhvata filozofskih misli – transponirana u toku razvoja rimskog života u dodatnu reprezentativnost i imperijsko mjerilo, prodornost retorike i iskričavu polemiku političkih traktata uključenih u okvire državne organizacije i sustav pravnih normativa – posustaje i zamire u doba turbulentnog previranja razbuktalog sredinom prvog milenija u susretu odnosno sukobu s procesom dubokih društvenih,

državnih, etničkih i političkih mijena koje se odvijaju u navedeno vrijeme na tlu Evrope.

Spomenute duboke promjene u cjelokupnoj društvenoj, etničkoj i državno-političkoj strukturi, antičkom krugu orijentiranog dijela Evrope onodobnog razdoblja, posljedica su navedenog susreta, sukoba i prožimanja svijeta mediteranskog kasnoantičkog materijalnog i duhovnog sustava sa svijetom svježeg rustikalnog, misaonog, magičnog i emotivnog sustava razvijanog kroz stoljeća i tisućljeća na beskrajnim prostranstvima središnjeg i istočnog područja evropskoga kontinenta. U gustom slijedu migracijskih pohoda seobe naroda deseci i deseci se plemenskih skupina Germana, Slavena i izvanindoevropskih rodovskih grupacija pojavljuju u zoni rimskoga limesa i u toku migracija infiltriraju najveći dio geografskog prostora evropskog kasnoantičkog života.

Navedena dva svijeta nosioci su dviju vlastitih, ali potpuno raznolikih kulturnih fizionomija – jedan antičke mediteranske, a drugi tradicionalne kontinentalne. Oba svijeta posjeduju svoj vlastiti specifični profil civilizacije i kulture.

Mediteranski svijet izranja iz prapovijesnog kretanja sredinom trećeg tisućljeća prije naše ere, kad se formira prva faza evropske mediteranske staroegejske prethelenske kulture na podlozi postupne sinteze srednjoevropsko-kontinentalnog i zapadnoevropsko-mediteranskog etničkog infiltrata, kreativni profili kojih bivaju postupno oplodeni kontaktima sa staroegipatskim i staromezopotamskim duhovnim i likovnim potencijalom. To je doba kada se evropska neolitska arhitektonska koncepcija sjevernjačkog megarona i južnjačke kružne nastambe počinju konstruktivno i oblikovno razvijati i sazrijevati, a na likovnom području stari neolitski apstraktni ornamentalni red bude, u kontaktu s orijentalnim uzorom, postupno potisnut utjecajem figuralne teme.

Nakon prijelazne etape prodora Pelazga sredinom drugog tisućljeća prije naše ere, dolazi u vrijeme XI. stoljeća prije naše ere do prodora helenskih plemenskih skupina na tlo Egeje. Ponovno se susreće (XI–VIII. st. pr. n. e.) svijet evropske kontinentalne tradicije starih Helena, izražene konstruktivnom i funkcionalnom jasnoćom megaronske nastambe i snagom geometrijskog ornamentalnog reda meandra, sa substratom visokorazvijene staroegejske kulture te postojećim kontaktima s impresivnim profilom orijentalnog stvaralačkog izraza. U tom susretu poprmljenu mediteransku figuru Heleni u dipilonskoj fazi transformiraju prema dometu svoga shvaćanja i pretvaraju putem reducirano-stilizirane interpretacije u kvantitetu starohelenski shvaćene zakonitosti geometrijskog ornamentalnog ritmičkog slijeda. Ta se figura-signum postupno oslobađa reducirane sheme (VIII–VI. st. pr. n. e.) i ponovno potaknuta impresivnom snagom staroorijentalne kondenzirane stilizirano-figuralne simbolike u vitalnom strujanju prezentne životne logike helenskih polisa (V–IV. st. pr. n. e.) konačno oslobođena svih shematiziranih stega do-

življuje sjaj klasične helenske naturalne figuralne interpretacije Mirona, Polikleta, Fidije, Skopasa, Praksitelesa ili Lizipa. Domet tradicije protohelenskoga epa s temom vječitih lutanja razvijenom u kontinentalnoj prapostojbini, oblikuje – u fazi ranog dolaska Helena i prvog razdoblja njihova prisustva na tlu Mediterana – legendarna staroegejska zbivanja u pjesničku interpretaciju Homerovih spjevova istih dugotrajnih zbivanja i identičnih lutanja, dok u klasičnoj fazi svoga razvoja na mediteranskom području trenutna životna i misaona orijentacija grčkih polisa to svoje novo shvaćanje prezentnog realiteta izražava u dramama Eshila, Sofokla i Euripida principom jedinstva radnje, mjesta i vremena.

U toj mediteranskoj transformaciji vlastite starohelenske kontinentalne tradicije i orijentalnih utjecaja – provedenoj napuštanjem apstraktnog, maglovitog, trajnog, lutajućeg, simboličkog i reduciranog – postignut je klasičan domet izraza opće prezentne harmonije prisutnog, naturalnog, nazočnog, lijepog i sukladnog.

U slijedu naznačenog procesa sazrijeva antički helenski svijet, svijet punoga sklada arhitektonske konstrukcije, svijet potresnih drama i tragedija, svijet savršene harmonije u likovnoj interpretaciji, svijet koji je i u filozofiji, i u znanosti, i u dramama, i u priči, i u likovnom izrazu i u arhitekturi definirao one vrijednosti koje prezentiraju antički, odnosno helenski klasični profil u razvojnom slijedu svjetske kulture.

U rimskoj je fazi antike promatrani opći proces razvoja kulture i umjetnosti usmjeren ponovnim poticajem orijentalnih izvora (I. st. pr. n. e. – II. st. n. e.) prema uvodno naznačenoj dominaciji imperijske monumentalnosti i dekorativne raskoši. Paralelno taj je proces praćen pojavom intenzivnog uspona civilizacijskog faktora.

Konačno u kasnoantičko-ranosrednjovjekovnoj fazi bizantske dominacije (VI–VII. st.) – u vrijeme koje se odvija i pojava prodora slavenskih skupina na evropsku povijesnu scenu – snažna tradicija antičke ostavštine ponovno biva transformirana pod simultanim utjecajem orijentalne kršćanske ideologije i uspostavljene carske moći u ikonografski determiniran, statičko slikovit, oblikovno stiliziran i ceremonijalom obogaćen kreativni kulturno-umjetnički izraz ispunjen fasciniranim likovima i zlatnim ornatom.

Spomenuti mediteranski krug evropske kulture u rasponu od sredine trećeg tisućljeća prije naše ere do završetka prvog tisućljeća naše ere proživljuje, kao što vidimo, mnogobrojne perturbacije kroz koje, međutim, ostaju trajno nazočne modelacije određenih konstanti kao što su varijabilno tretiranje uvijek nazočne prezentne figure, jasnoća interpretacije arhitektonske konstrukcije u dijapazonu od funkcionalne čistoće do dekorativne preopterećenosti, pjevnost pjesničkog stiha u intervalu od lirske vibracije do epske opširnosti te bogatstvo jasne komunikacije u

rasponu od humanih principa grčke idealističke filozofije preko praktične regulative rimskoga prava do skolastičke discipline ranosrednjovjekovnog vjerskog zanosa.

Potrebno je kod toga, konačno, naglasiti da je povezanost širokih mediteranskih obalnih područja pučinom mora kojom su kretali plovidbeni putovi, bila faktorom poticaja navedenih međusobnih kontakata i određenih utjecaja u procesu tisućgodišnjih kretanja, definiranja i manifestiranja karaktera, profila i stila duhovnog i materijalnog sadržaja pojedinih mediteranskih kultura. Spomenuta povezanost omogućuje, uz strujanje utjecaja i izmjenu dobara, šire realno međusobno povezivanje koje dovodi (nakon potiskivanja i napuštanja ekskluzivnog staroegipatskog slikovitog i mezopotamskog klinovog pisma) do razvoja praktičnog pisma sastavljenog od označenih znakova-slova pojedinih glasova, što predstavlja u stvarnosti početak šireg razvoja ljudske civilizacije.

Nasuprot navedenom razvojnom putu mediteranskog svijeta odvija se razvojni put etničkih formacija evropskog kontinentalnog područja kojima pripada i staroslavenski krug u kojem bijaše upaljena luč slavenske pismenosti i književnosti.

Međutim, razvoju pojave i održanja etničke individualnosti i samosvijesti slavenskih plemenskih skupina, u krugu kojih je bljesnula iskra vlastite pismenosti, prethodio je dug put etnogeneze i afirmacije Slavena na tlu širokih istočnoevropskih nizinskih prostranstava. To bijaše put nastajanja i razvoja specifičnih identiteta pojedinih cjelovitih rodovskih, radnih, jezičnih, obrambenih i običajnih zajednica koje su postupno prerasle u kategoriju rodovskih, plemenskih i konačno narodnih individualnosti – put amalgamiranja početno etnički neidentificiranih, a potom sve jasnije diferenciranih predslavenskih, protoslavenskih, praslavenskih i konačno staroslavenskih rodovskih skupina na prostranstvima srednje i istočnoevropskih plodnih nizinskih regija, skupina koje bijahu nosioci mnogobrojnih jasno diferenciranih prapovijesnih kulturnih slojeva.

Potrebno je u navedenom procesu etnogeneze Slavena naglasiti – bilo da prihvatimo tezu o statičkom shvaćanju lokacije praslavenske postojbine s geografskom regijom kao ekonomsko-zavičajnim faktorom homogenosti etničke skupine, bilo da se priklonimo dinamičnoj interpretaciji prema kojoj se proces etnogeneze Praslavena kao ekspanzivne skupine Satem-Indoevropljana odvija u krugu jakog migracijskog procesa izazvanog pritiscima nomada, naročito Skita koje Herodot spominje u V. stoljeću pr. n. e. – da se područje ovih zbivanja nalazi u kontinentalnoj sferi istočnog dijela centralne, odnosno na širokim prostranstvima istočne Evrope.

Kompleksni proces etnogeneze Slavena obuhvaća mnogobrojne slojeve pretpovijesnih kultura koje su posredno ili neposredno uključene u navedeni proces putem održanja snažnih kontinentalnih konstanti logičnih životnih pravila i običaja odnosno putem razvojnog slijeda jezičnog, likovnog i kulturnog medija u ostvarivanju novih elemenata materijalne kulture i tradicije životnih običaja Slavena.

Prikladno je navesti ovom zgodom najznačajnije kulturne slojeve odnosno komponente etničke stabilizacije koja se odigrava na tlu široke prapostojbine Slavena, u svrhu boljeg upoznavanja procesa razvoja vlastite fizionomije i identiteta slavenskih rodovskih odnosno plemenskih skupina (a to su Moravci, makedonski Slaveni i Hrvati) koje u IX. stoljeću posizu za pismošću potaknute kontaktom s antičko-mediteranskom ostavštinom.

Promatrano po principu kronologije postoji najprije hipoteza o učešću kasno-neolitsko-ranometalne, pretežno ratarske, Tripoljske kulture (razvijene otprilike od 3000. do 1700. godine pr. n. e.) u procesu etnogeneze Slavena.

U analizi daljnjeg slijeda djelomično je prihvaćena teza o ulozi po indoevropskom sloju nošene kasneolitsko-eneolitsko-ranobrončane, stočarsko-pastirske a potom i ratarske, široko rasprostranjene i nepotpuno homogene Kulture keramike vrpčasta ornamenta, naročito u njenim istočnoevropskim varijantama (razvijene otprilike od 2200. do 1800. godine pr. n. e., odnosno izolirano do 1500. godine pr. n. e.) u procesu navedene etnogeneze.

Potom dolaze kulturni slojevi sa znanstveno prihvaćenim tezama o njihovu učešću u procesu etnogeneze Slavena u kronološkom slijedu:

Jamnaja kultura, kao dio široko rasprostranjene Kulture grobova oker (razvijene od početka II. do sredine I. tisućljeća pr. n. e.),

Lužička, ratarska brončanodobna do u hallstattsko i početno latensko doba razvijena, kultura, nazvana u smislu velike kulturne i etničke ekumene i Lužičkom kulturom žarnih polja (razvijena od sredine II. do sredine I. tisućljeća pr. n. e.),

Vysoko-kultura, koju razvija (u srednjem razdoblju I. tisućljeća pr. n. e.) vjerojatno dio velike plemenske skupine po Herodotu spomenutih sjeverozapadnih susjeda Skita, zvanih Neuri koji se smatraju pripadnicima staroslavenske etničke grupacije.

Đakovska, starija željeznodobna stočarsko-ratarska kultura, u okviru koje se odvija etnička transformacija njenih nosioca preko Merjana, Muromaca i Vesjana na Slavene (u rasponu od VII. st. pr. n. e. do V. st. n. e., odnosno retardirano do X. st. n. e.)

Juhnovska, starija željeznodobna lovačko-ribarska a potom i ratarska pretežno protoslavenska kultura (razvijena od VI. st. pr. n. e. do IV. st. n. e.)

Lipička, mlađa željeznodobna ratarska pretežno protoslavenska kultura (razvijena od II. st. pr. n. e. do III. st. n. e.)

Zarubinci, ratarska, često staroslavenskom smatrana, kultura (razvijena od II. st. pr. n. e. do II. st. n. e.)

Kultura Veneta, smatranih protoslavenskom odnosno staroslavenskom etničkom skupinom spomenutom kod Plinija Starijeg, Tacita i Ptolomeja u doba Rimskog carstva te kasnije kod Jordanesa (u rasponu od II. st. pr. n. e. do VI. st. n. e.)

Černjahovska, ratarska pretežno slavenska kultura (razvijena od II. st. n. e. do V. st. n. e.)

Kultura slavenskih Anta, spomenuta kod pisaca i kroničara Mauricija, Pavla Diakona i Prokopija Cez. (koja se kao ratarsko-stočarska i razvijena proizvođačka kultura pojavljuje od IV. do VI. st. n. e.).

Spomenute, kao i mnoge druge kulturne grupe i podgrupe kontinentalne istočnoevropske zone, koje su sudjelovale u etnogenezi Slavena predstavljaju izvor specifičnog razvoja općeg formiranja materijalne i duhovne kulture kojoj pripadaju izrazite vrijednosti izgradnje naseljenih gradišta osiguranih opkopima, te bedemima nasipa od zemlje ojačanih ponajviše drvenim deblima, palisadama od kolja i oblogama od kamena lomljenjaka. U ovim se zonama razvija gradnja logično koncipiranih nastambi u varijantama pravokutnog drvenog megarona; razvija se struktura funkcionalnog prepleta u izradi tkiva potrebnog za vlastiti habitus; definira se snagom potrebne tehnološke logike ostvarena ljepota harmoničnih oblika pletera kao ishodišta bujnim varijantama apstraktnog geometrijskog ornamenta; izrađuju se skladni plastični oblici keramičkih posuda; usmenom se predajom prenose prastare bajke i priče o lutanjima i seobama rodovskih skupina često predvođenih starostom ili raznolikim brojem braće i sestara, odnosno prenose se balade o lutanjima zaljubljenih, nesretnika, lovaca, pomoraca ili pravednih osvetnika; talože se starodrevne koreografije kulturnih, običajnih, svetkovinskih ili radosnih skupinskih plesova, te se održava tradicija duboko osjećajnog melosa sadržanog u rasprostranjeno očuvanoj tradiciji interpretacije arhaičnog slavenskog zbornog pjevanja često predvođenog istaknutom solo dionicom. U toj se, konačno, kako smo već naveli skupnosti racionalnih i emotivnih fenomena postupno, kroz navedene kulturne slojeve, gradi svijest o samobitnom identitetu rodovski, odnosno krvno, jezično, radno, obrambeno, ekonomski i teritorijalno povezane plemenske skupine. Sazrijevanjem netom navedenih mnogobrojnih životnih manifestacija i kreacija, ostvarenih spontanom unutarnjom stvaralačkom snagom etničkih slojeva u procesu etnogeneze Slavena, stvoren je uvodno spomenuti kulturni repertoar s kojim Slaveni izlaze u drugoj polovici prvoga milenija i na prijelazu u drugi milenij naše ere na evropsku povijesnu pozornicu. Kod toga je snaga samosvojne svijesti plemensko-narodnih skupina zapadnih i južnih Slavena koje sudjeluju u procesu nastajanja slavenske pismenosti i književnosti, tj. Moravaca, Makedonskih Slavena i Hrvata, održala svoj nacionalni identitet izražen u vlastitom imenu naroda do današnjega dana – za razliku od svih neslavenskih plemenskih skupina iz vremena ranomedijevalne seobe naroda koje gube svoje ime transformirajući se s vremenom u nove narodne grupacije.

Spomenute skupine Slavena pripadaju kontinentalnom evropskom svijetu koji prigodom susreta s ostavštinom kasnoantičkog mediteranskog kruga u životnu stvarnost unosi sirovost rustikalne snage, ali sirovost čijem karakteru ne smijemo pridati

pejorativan prizvuk, već suprotno, sirovost, koju ovaj svijet prezentira, donosi u sebi onu svježu snagu koja u jedinstvenoj apstraktnoj ornamentici, u sjeti duge priče, u tektonskoj konstrukciji drvene nastambe, u prekrasnom ornamentiranom habitusu nošnje, u osjećajnom melosu, te u koreografiji skupnog plesa evropskom tlu pruža novo kulturno i umjetničko bogatstvo.

Ovaj slavenski svijet prodirući pojedinim skupinama prema zapadu i jugu u područja antičke ostavštine sa svojom vlastitom predodžbom izvanredne kulturne mašte, ispunjen suptilnom psihološkom vibracijom i analitičkom snagom, – umjesto proporcije kanonskog prototipa harmonije helenskoga akta isklesanog u mramornoj skulpturi – definira u svojoj bujnoj viziji fantastičan splet matematičke metrike apstraktne likovne ornamentike raskošne grafičke i kolorističke kompozicije uključen u podlogu lanenoga tkiva svog habitusa; – umjesto tragičnog trenutnog sukoba suprotnih etičkih principa helenske drame – taj svijet uz svoja sijela u mašti razvija spomenute dugotrajne bogate legende, balade i priče o dalekim seobama predaka i lutanjima svojih rodovskih skupina i njihovih junaka, od kojih onu o doseljenu Hrvata pod tipičnim rodovskim vodstvom braće i sestara preuzima i Konstantin Porfirogenet u svome djelu *De administrando imperio*.

Novi profil evropske kulture, nastao u dodiru kontinentalaca s antičkom ostavštinom, nakon početnih previranja u merovinško-karolinško-otonskoj fazi i početnog jasnog razvoja u ranofeudalno doba XI. i XII. st., kada u ostvarenjima romaničke epohe nalazi svoju novu čvrstu kreativnu vertikalnu u snazi elementarne forme romaničkog kristala, brida i plohe ili likovnoj interpretaciji sažetih minijatura, sazrijeva konačno u gotičkoj fazi u sveukupnom bogatstvu svoga kontinentalnog analitičkog duha sadržanog u fantastičnoj trajnoj dinamici skeletne strukture bazilike u Reimsu, polikromiji apstraktne ornamentike vitraja rozete Notre Dame u Parizu ili bolnoj tragici za izgubljenim u figuri s Harduinova sarkofaga u Dijonu. Taj novi evropski kreativni duh, nastao u dodiru kontinentalaca s mediteranskim svijetom koji je u prvoj fazi potisnuo u krugu provansalske, langobardske ili starohrvatske umjetnosti svaku tradiciju antičke figure, poprima ponovno u trajnijem kontaktu s bogatim mediteranskim nasljeđem likovni motiv, koji u početku interpretira nezgrapno podređujući ga tehnicima svoga u kamenu rezanog pletenog uzora, kao ekspresiju iskonskog rustikalnog shvaćanja, poimanja i osjećanja.

Jedino u tom širokom povijesnom vidu moguće je ispravno promotriti i pojavu slavenske pismenosti i književnosti. U navedenom povijesnom toku razvoja logičnog postojanja svjesnog poimanja i snažnog osjećanja vlastitog etničkog identiteta potrebno je shvatiti i odluku moravskoga kneza Rastislava, kad, ugrožavan franačkim prodiranjem, godine 862. zatraži od bizantskoga cara Mihaila III. osobe koje će njegov slavenski puk poučavati i propovijedati mu vjeru na razumljivom slavenskom jeziku.

U tom širokom okviru tisućugodišnjih povijesnih zbivanja na mediteranskom i kontinentalnom dijelu Evrope potrebno je promatrati i prvu pojavu slavenske pismenosti i književnosti na zapadnom i južnom graničnom rubu slavenske etničke i teritorijalne ekumene, tj. na pozicijama na kojima se Slaveni nakon vlastitog doseljavanja susreću s agresivnim Germanima, Rimom i Bizantom. Na taj način postaje razumljivo da su uz pojavu Konstantinova i Metodijeva djelovanja tj. uz pojavu glagoljice intenzivno povezani Moravci, makedonski Slaveni i Hrvati, dakle slavenske skupine koje su u svom migracijskom gibanju najranije prodrle u kontaktnu kontinentalno-mediteransku zonu.

Nakon početnog proširenja glagoljice na širi dio slavenskog područja, ona ostaje od početka XII. st. živim pismom samo na tlu Hrvatske. Na tome se tlu glagoljicom ispisuju mnogobrojni značajni tekstovi i dokumentarni sadržaji, među kojima blista hrvatski tekst iz kraja XI. st. ispisan glagoljicom na Bašćanskoj ploči s naznakom darovnice hrvatskoga kralja Zvonimira, jedinstveni dokument novih putova srednjovjekovne evropske kulture.

Sažetak

Uvodna tema obrađena u prilogu obuhvaća prikaz općih povijesnih, društvenih, kulturnih i civilizacijskih kretanja u Evropi u doba nastanka slavenske pismenosti i književnosti, tj. u doba pojave učene braće Konstantina (Ćirila) i Metodija. U to se doba druge polovice prvoga milenija naše ere na užem kontaktnom području koje obuhvaća dio srednje i južne Evrope, u koje ulaze i teritoriji Moravske, Hrvatske i Makedonije, susreću dva svijeta određene snažne fizionomije i dugotrajne tradicije. Spomenuta dva kruga kulturnih i tradicijskih vrijednosti evropskoga prostora — mediteranski i kontinentalni — predstavljaju u širokom vidu svoga kontakta središnjom prvog milenija podlogu na kojoj se u IX. stoljeću pali luč navedene slavenske pismenosti i književnosti.

U krugu spomenutih područja formiraju se tokom tisućljeća specifične vrijednosti tradicijskog života, kulturnog medija, umjetničkog izraza, produhovljenog mišljenja i civilizacijskih običaja. I kada se konačno u drugoj polovici prvoga milenija na navedenom kontaktnom području susreće snaga u kontinentalnom krugu razvijene etničke tradicije vlastite svijesti homogene slavenske demokratske prvotne društvene zajednice Moravaca s novom apstraktnom etički-religiozno intoniranom ideologijom nastalom u mediteransko-orijentalnom krugu, moravski knez Rastislav želi, u vrijeme apsolutne dominacije evropske ekumene latinizacije, da njegov puk shvati novu misao i usvoji novo uvjerenje poučen na razumljivu domaćem slavenskom jeziku.

U fokusu susreta dviju životnih orijentacija susreće se svježina samosvijesti s tradicijom pismenosti i tako nastaje pismo glagoljica u slavenskom krugu Moravaca, Makedonaca i Hrvata.

Summary

THE APPEARANCE OF SLAVIC LITERACY AND LITERATURE
IN EARLY MEDIAEVAL EUROPEAN CULTURAL MILIEU

In this introductory paper the author describes general historical, social, cultural and civilizational movements in Europe at the time of the emergence of Slavic literacy and literature, i. e. at the time of the learned brothers Cyril and Methodius. At that time, i. e. during the second half of the first millenium A. C. two worlds with distinct strong phisionomies and long lasting traditions met on a narrow contact area consisting of a part of the middle and southern Europe including the territories of Moravia, Croatia and Macedonia. These two sets of cultural and traditional values – the Mediterranean and the continental – in their broad contacts in the middle of the first millenium form a basis on which the torch of Slavic literacy and literature was lit in the 9th century.

Durring milleniums specific values of traditional life, cultural medium, artistic expression, sophisticated contemplation and civilizational customs developed in this area. And when finally in the second half of the first millenium in this contact area the power of in the continental sphere developed ethnical tradition of self-awareness of the homogenous Slavic democratic primary society of Moravians met with the new abstract ethically-religious intoned ideology which originated in the Mediterraneo-Oriental sphere, Moravian prince Rastislav, in the time of the absolute domination of the European Latin ecumene, wanted his people to understand these new ideas and to accept the new fate, being thought in an understandable, native Slavic language.

In the focus of the meeting-place of these two life-styles the freshness of self-confidence clashed with the tradition of literacy and thus there in the Slavic circle of Moravians, Macedonians and Croats the Glagolitic script was born.

Izvorni znanstveni članak

Priljeno: 1. srpnja 1987.

Autor: Andre Mohorovičić

*Jugoslavenska akademija znanosti
i umjetnosti, Zagreb*